

פתרון הבחינה

תנ"ך

חורף תשפ"ג, 2023, שאלון: 1261

מוגש ע"י דליה שטיפמן, מורה לתנ"ך של ביה"ס "יואל גבע"

הערות:

1. התשובות המוצגות כאן הן בגדר הצעה לפתרון השאלון.
2. תיתכנה תשובות נוספות, שאינן מוזכרות כאן, לחלק מהשאלות.

פרק ראשון – בראשית (48 נקודות)

הנבחנים נדרשו לענות על שתיים מהשאלות 1-3 (לכל שאלה - 24 נקודות): בכל אחת מהשאלות שנבחרו יש לענות על כל הסעיפים (לכל סעיף – 8 נקודות).

שאלה 1

סעיף א'

- (1) המצוקה ממנה שרי סובלת: היא עקרה ואינה יכולה ללדת בן לאברהם. כדי לפתור מצוקה זו, שרי מציעה לאברהם את שפחתה הגר, כדי שהיא תלד ילד במקומה.
- (2) תגובת אברם להצעת שרי: הוא מקשיב להצעתה ונוהג על פיה. לדעתו, תגובתו אינה ראויה. הוא מיד נכון לעשות כפי שהציעה שרי, ולקחת לו לאשה את הגר שתהרה לו. מן הראוי היה שיביע התנגדות ויסרב להצעה, מתוך בטחון מלא שהי יעניק לו ילד מאשתו שרה כפי שהובטח לו.
- תתכנה תשובות אחרות.**

סעיף ב'

- (1) עניין אחד בהתנהגותה של כל אחת מהדמויות שיכול לעורר ביקורת (על התלמיד לבחור שתיים מן הדמויות ולבסס את תשובתו):
- שרי – כועסת על הגר המזלזלת בה ולכן היא נוהגת בה ביד קשה ומענה אותה (למרות היותה בהיריון), עד כדי שהגר נאלצת לברוח ממנה אל המדבר. ביסוס: "ותענה שרי ותברח מפניה".
- הגר – מרגע שהיא הרתה, היא החלה לנהוג בזלזול ובחוסר כבוד כלפי שרי גבירתה (שחלקה איתה את בעלה). לביסוס: "ותרא כי הרתה ותקל גברתה בעיניה"

מלאך ה' – הוא מגלה חוסר רגישות כלפי הגר ומצבה, ומורה לה לחזור אל שרי ולהמשיך לסבול מעינוייה. **לביסוס**: "וויאמר לה מלאך ה' שובי אל גברתך והתעני תחת ידיה".

תיתכנה תשובות נוספות.

(2) עניין אחד בהתנהגותה של כל אחת מהדמויות שיכול לעורר אהדה (על התלמיד לבחור שתיים מן הדמויות):

שרי – נהגה מתוך דאגה לבעלה ונתנה לו את שפחתה שתהרה לו, אך מרגע ששפחתה הרתה היא החלה לזלזל בה ולנהוג בה בחוסר כבוד.

הגר – אישה שפחה, הנוהגים בה כרכוש וכרחם פונדקאי. שרי שאינה יכולה להרות, נותנת את הגר לבעלה כדי שתהרה לו, ואחרי שהרתה שרי נהגה בה ביד קשה, עד שנאלצה להימלט ממנה.

מלאך ה' – הוא אינו מניח להגר, שנמלטה למדבר, ומבטיח לה שהצאצא שהיא נושאת בבטנה יהיה לעם גדול. הוא מעודד אותה, שה' רואה את סבלה ודואג לה.

תיתכנה תשובות נוספות.

סעיף ג'

(1) הביקורת של נחמה ליבוביץ על התנהגותה של שרי, המתוארת בפסוקים א'-ו':

לפי דבריה של ליבוביץ, מן הראוי שהאדם יקח על עצמו משימות שהוא יכול לעמוד בהן, ולא משימות שהן למעלה מיכולתו ושהוא לא יוכל למלא אותן עד הסוף. לפי ליבוביץ, שרי לא חשבה עד הסוף על הצעתה לאברהם, לקחת את הגר שפחתה לאשה שתהרה לו. שרי הייתה צריכה לחשוב על זה לעומק, אם תוכל לעמוד בהצעתה עד הסוף. כלומר, היה עליה לחשוב מה יקרה לכשתהרה הגר מאברהם, כדי שלא תתחרט על המעשה. ואכן, לאחר שהגר הרתה, שרי לא יכלה להמשיך ולקבל זאת ולכן היא עינתה את הגר וגרמה לה להימלט למדבר.

(2) דברי הביקורת של ליבוביץ על שרי יכולים להיות תקפים גם בנוגע לראובן:

ראובן מנסה לשכנע את אביו יעקב, לתת לו לקחת את בנימין למצרים. הוא מציע לערוב לבנימין, ושם יקרה לו דבר רע, הוא נכון שיעקב ימית את שני בניו כעונש. ראובן (כמו שרי) מציע לאביו יעקב הצעה, מבלי לחשוב עליה עד הסוף ואם יוכל לקיים אותה.

שאלה 2

סעיף א'

(1) אברהם ביקש מבני חת: לרכוש חלקת אדמה שתשמש לו לקבורה.

הצעת בני חת: אברהם רשאי לבחור לו מקום לקבור את המתים, בקרב חלקותיהם (מבלי לשלם על כך).

(2) ראיות מן הכתוב המעידות על כבוד הדדי במשא ומתן:

ראיה שאברהם כיבד את בני חת:

- "גר ותושב אנכי עמכם תנו לי אחזת קבר עמכם..." – אברהם מציג עצמו כזר המתגורר בקרב בני חת, ולכן הוא מבקש את רשותם לרכוש חלקת קבר מהם.

- **א:** "ויקם אברהם וישתחו לעם הארץ לבני חת" – אברהם נוהג בכבוד בבני חת ומשתחוה לפניהם.

ראיה המעידה שבני חת נהגו בכבוד כלפי אברהם:

- "שמענו אדוני נשיא אלהים אתה בתוכנו" – בני חת מכנים את אברהם בכינויי כבוד: "אדוני", "נשיא אלהים".

- **א:** "במבחר קברינו קבר את מתך איש ממנו את קברו לא יכלה ממך מקבר מתך" – בני חת מציעים לאברהם את האפשרות לבחור בכל חלקה מחלקותיהם, כדי לקבור את מתיו. הם מעניקים לו זכויות יתר, המעידות על כבוד כלפיו.

סעיף ב'

(1) ראיות מן הפסוקים המוכיחות שהעסקה בין אברהם לבין עפרון נערכה כחוק (על התלמיד להביא שתי ראיות ולהסבירן):

- "וישקל אברהם לעפרון את הכסף אשר דבר באזני בני חת ארבע מאות שקל כסף עבר לסחר" – אברהם שילם בכסף לעפרון, בעבור חלקת האדמה שהוא רכש ממנו.

- "לאברהם למקנה לעיני בני חת בכל באי שער עירו" – העסקה בין אברהם לעפרון, נעשית בפומבי לעיני בני חת, המשמשים כעדים לחוקיות העסקה.

- "ויקם שדה עפרון אשר במכפלה אשר לפני ממרא השדה והמערה אשר בו וכל העץ אשר בשדה בכל גבלו סביב. לאברהם למקנה..." – לסיכום הרכישה כחוק, הכתוב מציין את אזור וגבולות החלקה שרכש אברהם מעפרון.

(2) מטרת הפירוט של מרכיבי העסקה של אברהם עם עפרון: לשמש כהוכחה לפני אומות העולם, שחלקת האדמה בארץ, נרכשה על פי חוק ולא נגנבה, לכן יש לעם ישראל את הזכות והריבונות החוקית עליה.

סעיף ג'

(1) ההבדל: במשא ומתן עם עפרון, אברהם אינו מתמקח איתו והוא נכון לשלם לו כל סכום שהוא יציע בעבור רכישת החלקה. **לביסוס:** "ויען עפרון את אברהם לאמר לו: אדני שמעני ארץ ארבע מאת שקל כסף ביני ובינך מה הוא...: וישמע אברהם אל עפרון וישקל אברהם לעפרון את הכסף..."

במשא ומתן עם אלוהים, אברהם מתמקח איתו על מספר הצדיקים שבעבורם ה' יהיה מוכן להציל את סדום. אברהם יורד בכל פעם במספרים (מתוך ידיעה שהסיכויים קלושים, למצוא מספר רב של צדיקים בסדום). **לביסוס:** "... ולא תשא למקום למען חמישים הצדיקים אשר בקרבה", "אולי יחסרון חמישים הצדיקים חמישה...", "אולי ימצאון שם עשרה".

(2) במשא ומתן עם עפרון, ידע אברהם שעפרון אינו נלהב למכור את אדמתו לזר היושב בקרבם, לכן הוא אינו מתמקח איתו על המחיר ומיד משלם את הסכום שהציע לו. אברהם מוכן לכל מחיר, כדי לרכוש באופן חוקי את חלקת האדמה.

שאלה 3

סעיף א'

(1) השינוי לרעה שחל בתנאי חייו של יוסף :

בפסוקים א'-ו', יוסף חי בבית פוטיפר, שר הטבחים של פרעה.

בפסוקים כ'-כ"ג, יוסף הושלך לכלא במצרים.

(2) למרות ההרעה בתנאי חייו של יוסף, נראה שיש דמיון בין מעמדו בסוף הפרק ובין מעמדו תחילת

הפרק: בשני המקרים, יוסף זוכה למעמד גבוה, הוא ממונה לאחראי. לביסוס: בתחילת הפרק, בבית

פוטיפר: "ויפקדו על ביתו וכל יש לו נתן בידו". בסוף הפרק, בבית הכלא: "ויתן שר בית הסהר ביד

יוסף את כל האסירים אשר בבית הסהר ואת כל אשר עשים שם הוא היה עשה".

או: בשניהם זוכה יוסף למעמד נכבד ולאמון אדוניו, עד כדי כך שאין אדונו בודק את מעשיו.

לביסוס: בתחילת הפרק, נאמר שפוטיפר מפקיד את כל רכושו בידי יוסף מבלי להתעניין במעשיו:

"ויעזב את כל אשר לו ביד יוסף ולא ידע אתו מאומה". בסוף הפרק, שר בית הסוהר ממנה את יוסף

לאחראי על הכלא מבלי לבדוק אחריו: "אין שר בית הסהר ראה את כל מאומה בידו".

סעיף ב'

(1) בסירובו של יוסף לאשת פוטיפר אפשר לראות ניסיון למצוא "חן ושכל טוב" בעיני אדם (על

התלמיד להסביר את הטענה ולבסס):

"וויאמר אל אשת אדניו הן אדני לא ידע אתי מה בבית וכל אשר יש לו נתן בידו. איננו גדול בבית

הזה ממני ולא חשך ממני כי אם אותך באשר את אשתו ואיך אעשה את הרעה הזאת" – יוסף מסרב

בטענה, שאדוניו הפקיד בידו את כל רכושו מתוך אמון גדול בו, ואם ייענה לה, הדבר יפגע בפוטיפר.

ליוסף חשוב למצוא חן בעיני פוטיפר ולהצדיק את האמון שהוא נותן בו.

(2) בסירובו של יוסף לאשת פוטיפר אפשר לראות ניסיון למצוא "חן ושכל טוב" בעיני אלוהים (על

התלמיד להסביר את הטענה ולבסס):

"וחטאתי לאלהים" – יוסף מסרב לאשת פוטיפר, כי יש בזה חטא המנוגד לרצון ה'.

סעיף ג'

(1) הכינוי שבו מכנה אשת פוטיפר את יוסף בדבריה לעבדי הבית: "איש עבריי". המטרה של השימוש

בכינוי זה: להדגיש את זרותו של יוסף, שהוא אינו אחד מן המצרים. כמו כן, היא נמנעת מלכנותו

עבד בפניהם, כדי שלא יחושו עימו הזדהות. איש זר.

(2) הכינוי שבו מכנה אשת פוטיפר את יוסף בדבריה לבעלה: "העבד העבריי". המטרה של השימוש

בכינוי זה: להדגיש בפני בעלה את חומרת המעשה כלפיה, על ידי אדם זר, הנחות ממעמדם.

פרק שני – שמות (24 נקודות)

הנבחנים נדרשו לענות על אחת מתוך השאלות 4-5 (לכל שאלה – 20 נקודות)
בכל אחת מהשאלות שנבחרו יש לענות על כל הסעיפים (לכל סעיף – 8 נקודות)

שאלה 4

סעיף א'

דוגמה לאומץ במעשיו של משה: "ויפן כה וכה וירא כי אין איש ויך את המצרי ויטמנהו בחול" – משה רואה איש מצרי מכה איש עברי, ובתגובה הוא הורג את המצרי וקובר אותו בחול. משה נוהג באומץ ומסכן את עצמו, כדי להציל את האיש העברי מידי האיש המצרי.

דוגמה לרגישות מוסרית במעשיו של משה: כאשר משה רואה שני אנשים עברים הרבים בינהם, הוא פונה אל הרשע מבינהם, בניסיון להרגיע אותו. לביסוס: "ויאמר לרשע למה תכה רעד".

סעיף ב'

(1) בפסוק י"ד, פונה העברי הרשע אל משה בזלזול: "מי שמך לאיש שר ושפט עלינו?!", כלומר, מי מינה אותך לאחראי ולשופט שלנו. ובנוסף הוא מפנה אליו דברי האשמה: "הלהרגני אתה אומר כאשר הרגת את המצרי", כלומר, האם בכוונתך להרוג גם אותי כפי שהרגת את המצרי. יחס זה מפי אדם עברי, היה יכול לגרום למשה להתרחק מאחיו העברים.

(2) זהותו של משה מנקודת מבטן של בנות יתרו: איש מצרי.

על פי פסוק כ"ב, משה אינו חושב כך בנוגע לזהותו, כי הוא רואה עצמו כאדם זר שגר בארץ נכריה, ארץ לא שלו.

סעיף ג'

(1) על פי פסוקים י"ב-ט"ו, מותו של מלך מצרים היה יכול לעורר ציפייה לשינוי לטובה, כי זה המלך שרצה להמית את משה על רצח המצרי. מותו היה יכול להביא לסוף המרדף אחרי משה ולביטול גזירותיו על העברים.

(2) על פי פסוק כ"ג, לא התגשמה הציפייה שבכור שור מדבר עליה, לא בוטלו הגזירות שהטיל מלך מצרים על העברים לאחר מותו.

על פי הנאמר בפסוקים כ"ד-כ"ה, ה' שומע את קולות הסבל של בני ישראל תחת גזירות פרעה והוא זוכר את הברית שכרת עם אבות האומה. הברית לריבוי הזרע ולמתן הארץ. דברים אלה מעוררים ציפייה לשינוי לטובה, שעתה ה' ידאג לבני ישראל ויקיימו את התחייבותו בברית עם האבות, והוא יושע אותם מידי מצרים.

שאלה 5**סעיף א'**

(1) על פי פסוקים ב'ג' השינוי שיחול ביחסים בין ה' ובין העם בעקבות עגל הזהב: ה' לא ימשיך ללוות את העם בנדודיו וגם לא בכיבוש הארץ, כי אם מלאך ה' יעשה זאת. ה' שומר על ריחוק מהעם.

(2) על פי פסוקים ז'ט': משה לוקח את אוהל מועד ומציב אותו הרחק ממחנה העם, כביטוי לשינוי ביחסים בין העם ובין ה'. ה' אינו נמצא עוד בקרב העם, לכן גם אוהל מועד הוצא אל מחוץ למחנה.

סעיף ב'

(1) בדבריו של משה לה' בפסוק ט"ו יש תעוזה רבה: משה אומר לה' שאם אין בכוונתו הוא בעצמו, להעלות את בני ישראל לארץ כנען, עדיף שלא יעלו אליה. הוא מוכן להסתכן בביטול המסע כולו, אם ה' אינו בקרב העם.

(2) שתי דוגמאות מפסוק ט"ז, לדרך שבה משה מנסה לפייס את ה' ולשכנע אותו לשנות את החלטתו:

- "ובמה יודע אפוא כי מצאתי חן בעיניך אני ועמך הלוא בלכתך עמנו" - כלומר: איך יובלט המעמד המיוחד של משה ושל עם ישראל? – מעצם הליכת ה' עצמו, עם מחנה ישראל.

- "ונפלינו אני ועמך מכל העם אשר על פני האדמה" – מעצם הליכתו של ה' בקרב העם, יכירו כל העמים האחרים בעם ישראל, כעמו הנבחר של ה'.

סעיף ג'

(1) שתי תפיסות שונות בנוגע לאל:

בפסוק כ' – אדם אינו יכול לראות את ה'. כי מי שרואה את ה' – מת.
בפסוקים כ"ב-כ"ג – משה זוכה לראות את אחורי ה' ולהישאר בחיים, בניגוד לתפיסה המוצגת בפסוק כ'.

או:

בפסוק כ' – מוצגת תפיסת אלוהות מופשטת, לפיה לא ניתן לראות את ה'.
בפסוקים כ"ב-כ"ג – מוצגת תפיסת אלוהות גשמית, לפיה זוכה משה לראות את האלוהים.
(2) על פי קאסוטו, אין הכוונה בפסוקים כ"ב-כ"ג שמשה זכה לראות את האלוהים, כאילו מדובר בדמות גשמית. אלא, שהדברים נאמרו על דרך משל, ה' מראה למשה את מידותיו הרוחניות.

פרק שלישי – נושאי הבחירה (16 נקודות)

הנבחנים נדרשו לענות על אחת מתוך השאלות 6-10 (לכל שאלה – 14 נקודות).
בכל אחת מהשאלות שנבחרו יש לענות סעיף א (חובה) (6 נקודות), ועל אחד מהסעיפים ב-ג (לכל סעיף – 8 נקודות).

שיבת ציון

שאלה 6

סעיף א'

(1) הטענה של גולי בבל שחזרו לירושלים: "לא עת בא עת בית ה' להבנות" – כלומר, אין זה הזמן לבנות את בית המקדש בשנית. שבי ציון סבלו מקשיים כלכליים בארץ, ולא הייתה להם היכולת לבנות בית מקדש שני מפואר כמו הראשון, לכן הם טענו שאין זה הזמן לבנות אותו.
(2) על פי פרק א', חגי הצליח להניע את העם לשינוי, הוא גרם להם להמשיך בבניית בית המקדש, למרות טענותם. לביסוס: "ויער ה' את רוח זרבל בן שלתיאל פחת יהודה ואת רוח יהושע בן יהוצדק הכהן הגדול ואת רוח כל שארית העם ויבאו ויעשו מלאכה בבית ה' צבאות אלהיהם".

סעיף ב'

(1) חגי מתמודד עם המשבר שפקד את העם באמצעות גערות (על התלמיד להסביר שתיים ולבסס):
- "העת לכם אתם לשבת בבתיכם ספונים והבית הזה חרב" – חגי נוזף בעם, האם זה נראה לו הגיוני שדאג לבנות לו בתים לשכון בהם, בזמן שבית המקדש עדיין חרב?! – כמובן שלא!!!
- "כה אמר ה' צבאות שימו לבבכם על דרכיכם" – חגי מזהיר את העם, שמעשיו השגויים הביאו למצבו הקשה (עונש מה!).

- "עלו ההר והבאתם עץ ובנו הבית וארצה בו ואכבדה" – חגי גוער בעם, המשוכנע שעליו לבנות בית מקדש מפואר, ומבהיר לו שה' יסתפק ויכבד גם בית מקדש צנוע הבנוי מעצי האזור.

- "פנה אל הרבה והנה למעט והבאתם הבית ונפחתי בו" – חגי מתאר את מצבם הכלכלי הקשה של שבי ציון, העובדים קשה בשדות, זורעים הרבה ומייחלים לתבואה רבה, אך בסופו של דבר היבול מועט. וגם את מעט היבול שהם מביאים לביתם, ה' נופח בו רוח ומפזר אותו, עד שלא נותר להם דבר. עונש על כך שבית ה' עוד לא נבנה.

תיתכנה דוגמאות נוספות.

(2) על פי פסוק י"ג, הדרך הנוספת שנקט חגי להתמודד עם המשבר: הוא פנה בדברי עידוד אל העם, ומסר שה' איתם לעזור להם בבניית בית המקדש.

לדעת, הדרך העדיפה להתמודד עם המשבר היא בדברי עידוד לעם ולא בדברי גערה. שבי ציון סבלו ממצב כלכלי קשה וגערותיו של חגי, שמצב זה הוא עונש על מעשיהם, עלול לעורר התנגדות בקרב העם. לעומת זאת, דברי עידוד, בעיקר לנוכח מצבם הקשה, עשוי לדרבן את העם לפעול ולבנות את בית המקדש.

תתקבל גם תשובה אחרת, לדוגמה: הדרך העדיפה היא דברי גערה לעם, כי אם יבין שמצבו הכלכלי הקשה נובע מכך שבית המקדש לא נבנה, אולי ימהר לשנות את מצבם באמצעות בנייתו.

סעיף ג'

(1) כיצד כל אחד מן המנהיגים מציע להתמודד עם המשבר שפקד את העם:

חגי: פונה בדברי גערה אל העם ומבהיר שמצבו הקשה הוא עונש מה'.

נחמיה: פונה אל העם כשותף לו, מדבר אליו בגוף ראשון רבים. הוא מציג לפני העם את המצב האבסורדי אליו נקלע ומסביר בצורה הגיונית ובנועם, מדוע עליו לנהוג בצורה אחרת.

(2) לדעתי, דרכו של נחמיה עדיפה על דרכו של חגי. נחמיה כמנהיג, פונה אל העם כאחד ממנו ומנסה להראות לו את הדרך הנכונה בה עליו לנהוג ואף מוכן לשמש כדוגמה אישית. כך הוא רוכש את לבו ואמונו של העם, שיהיה נכון לנהוג בעצתו, ולהביא בזאת לפתרון המשבר שפקד אותו.

תתקבל גם תשובה אחרת, לדוגמה: דרכו של חגי היא הנכונה. בליווי הסבר הולם.

נביא ונבואה

שאלה 7

סעיף א'

(1) החזרה על המילה "ארץ", מדגישה את כפיות הטובה של העם כלפי ה' (על התלמיד לבסס):

"ולא אמרו איה ה' המעלה אתנו מארץ מצרים" – ה' העלה את בני ישראל ממצרים והם נהגו בכפיות טובה ולא הכירו בו (עבדו אלילים).

- "... המוליד אתנו במדבר בארץ ערבה ושוחה בארץ ציה וצלמות בארץ לא עבר בה איש" – ה' הוביל את בני ישראל במדבר, בארץ קשה, בה בני אדם אינם שורדים והם נהגו בו בכפיות טובה ופנו לעבודת אלילים.

- "ואביא אתכם אל ארץ הכרמל לאכול פריה וטובה ותבאו ותטמאו את ארצו" – ה' הביא את בני ישראל אל הארץ המשובחת, אך הם נהגו בכפיות טובה וטימאו אותה בעבודת אלילים.

(2) קבוצת האנשים שתפקידם להוביל את העם בדרך הנכונה: הכהנים, המנהיגים ("הרעים") והנביאים.

הם לא מילאו את תפקידם. לביסוס: "הכהנים לא אמרו איה ה'" - הכהנים שתפקידם לדרוש בה', לא עשו זאת. "והרעים פשעו ביי" – מנהיגי העם חטאו לה'. "והנביאים נבאו בבעל" – הנביאים היו נביאי שקר, שניבאו בשם האלילים.

סעיף ב'

(1) היחס של העם כלפי ה': נאמן לה' והולך אחריו באמונה שלמה. לביסוס: "זכרתי לך חסד נעוריד אהבת כלולותיך לכתך אחרי במדבר".

היחס של ה' כלפי העם: עם ישראל הוא עמו הנבחר של ה' והוא מגן עליו. לביסוס: "קדש ישראל לה' ראשית תבואתו כל אכליו יאשמו רעה תבוא אליהם".

(2) היחסים המתוארים בשמות פרק ל"ב, פסוקים ז"י, אינם עולים בקנה אחד עם היחסים המתוארים בירמיה פרק ב', פסוקים א"ג. בשמות מתואר העם החוטא לה' במדבר, וה' רוצה להעניש את העם בהשמדה מוחלטת. לביסוס: "כי שחת עמך... סרו מהר מן הדרך... ועתה הניחה לי ויחר אפי בהם ואכלם". לעומת ירמיה, שתקופת הנדודים במדבר, מתוארת כתקופה של יחסים טובים בין העם לה'. העם נאמן לה' וה' מגן עליו. לביסוס: "זכרתי לך חסד נעוריד... לכתך אחרי במדבר... קדש ישראל לה'... כל אכליו יאשמו רעה תבוא אליהם".

סעיף ג'

(1) על פי פסוקים י"א-י"ג, מה שמעורר פליאה בנביא, זה שעם ישראל עזב את האלוהים, אלוהי אמת, כדי לעבוד אלילים, שהם אלוהי שקר וכזב.

(2) שתי מטפורות המים בפסוקים אלה מעצימות את הפליאה של הנביא:

- "מקור מים חיים" – ה' מדומה למקור מים שופע, שהעם עזב אותו.

- "לחצב להם בארות נשברים אשר לא יכילו המים" – בני ישראל פנו לעבודת אלילים, המתוארת כעבודה אבסורדית, כבורות מים שהם חצבו, אבל הבורות אינם מצליחים להכיל מים בתוכם.

העם ויתר על מקור מים שופע = ה', בעבור חציבת בורות מים שאינם יכולים להכיל מים בתוכם = עבודת אלילים.

חוק וחברה

שאלה 8

סעיף א'

(1) שני תנאים לבחירת מלך בישראל (על התלמיד להסביר ולבסס):

- "שום תשים עליך מלך אשר יבחר ה' אלהיך בו" – ה' הוא זה שיבחר את המלך לעם. [אנ]: על העם לבחור במלך שיהיה רצוי בעיני ה'.

- "מקרב אחיך תשים עליך מלך לא תוכל לתת עליך איש נכרי אשר לא אחיך הוא" – מלך לישראל, חייב להיבחר מתוך העם.

(2) על פי פסוק כ', שני איסורים החלים על המלך:

- אסור למלך להתנשא מעל העם.

- אסור למלך לנטוש את מצוות ה', עליו לדבוק בתורת ה'.

הגמול שיקבלו המלך ובניו: אריכות ימים בשלטון על העם. שושלת מלוכה יציבה.

סעיף ב'

(1) המלך בישראל הוא "ראשון בין שווים":

על פי פסוק ט"ו – המלך הוא בחיר ה', דבר המעיד על העדפתו בעיני ה' לעומת יתר העם. על פי פסוק י"ט – המלך מחזיק אצלו את "ספר התורה", והוא מצווה לנהוג על פיו, דבר המעיד על עליונותו מיתר העם.

(2) לדעתי, חוק מלך מחליש את מעמדו של המלך. חוק המלך, מציג שורה של איסורים החלים על המלך ורשימת חובות המוטלות עליו, דבר המצמצם את מעמדו וזכויותיו, ועלול להקטינו בעיני העם.

או: לדעתי, חוק המלך מחזק את מעמדו של המלך. חוק המלך, מציג את המלך כבחיר ה', דבר המעיד על עדיפותו על פני כל העם. ורשימת האיסורים והחובות החלים עליו, עשויה לעורר את נאמנות העם ואהדתו כלפיו, כלפי מלכם הנוהג בהם בצניעות וכאחד מהם.

ייתכנו הסברים נוספים, המנומקים היטב.

סעיף ג'

(1) מגידוב ושמחון טוענות שריבוי נשים, רכוש וסוסים, משפיעים על חיזוק מעמדו של המלך. באמצעות כל אלה, מלך מעיד על עוצמתו והוא יכול ליצור קשרי חוץ לביסוס ממלכתו. בנוסף, רכוש רב וסוסים, משפיעים גם מבחינה בטחונית. באמצעות רכוש רב, מלך יכול לרכוש מרכבות וסוסים, להגנה על ממלכתו. זאת בניגוד לעמדה המוצגת בדברים פרק י"ז, לפיה נאסר על מלך להרבות בנשים, רכוש וסוסים.

(2) לדעתי, המחוקק הטיל הגבלות על המלך, כדי למנוע ממנו להתנשא מעל העם, כדי שיזכור שלמרות מעמדו ותפקידו, הוא אחד מבני ישראל. לביסוס: "לבלתי רום לבבו מאחיו".

או: כדי למנוע מהמלך פיתויים מיותרים העלולים לגרום לו לעזוב את מצוות ה' (כדוגמת נישואין לנשים נוכריות, עובדות אלילים). לביסוס: "ולבלתי סור מן המצוה ימין ושמאל".

תיתכנה תשובות נוספות, המנומקות היטב ומבוססות.

מזמורי תהילים

שאלה 9

סעיף א'

(1) דבר אחד ש"האיש" המוזכר בפסוק א' נמנע מלעשות:

- לא נהג כדרכם של רשעים ברוע ובחטא.

או:

- לא חבר אל אנשי קלי דעת ופוחזים.

התוצאה של ההימנעות הזאת: האיש מאושר, מצליח.

(2) על פי פסוקים ד'-ו', עתידם של הרשעים והחוטאים: הם יהיו כמו מוץ העף ברוח, חסרי יציבות

ועתיד והם לא יזוכו בדין וייענשו על מעשיהם.

סעיף ב'

- (1) השאלה שעליה משיב הפרשן: מדוע ספר תהילים מתחיל דווקא במזמור הזה?
- (2) תשובת רד"ק: ספר תהילים פותח דווקא במזמור זה, כי הוא מסביר לאדם מהי הדרך הנכונה לנהוג בה בחייו.
הכינוי "האיש", מבסס את תשובתו, כי הכוונה היא לבן אדם, איש מישראל.

סעיף ג'

- (1) אם האדם יעבוד בהתמדה: "... ובתורתו יהגה יומם ולילה" – כלומר, אם האדם יתמיד בעבודת ה' בדבקות.
- המאמץ שלו ישתלם מאוד: "והיה כעץ שתול על פלגי מים אשר פריו יתן בעתו ועלהו לא יבול" – הוא יזכה ליציבות ולפרי מעמלו. אן: הוא יזכה ליציבות ואריכות שושלתו.
- או: "וכל אשר יעשה יצליח" – הוא יצליח בכל מעשי ידיו.
- (2) גם לפי פסוק ו' המאמץ משתלם, כי נאמר שה' יודע מקרוב את דרכם של הצדיקים (לכן הוא מגן עליהם ומכוונם), לעומת הרשעים, שה' יביא לאובדנם.

ספרות החכמה – הרהורים על החיים**שאלה 10****סעיף א'**

- ראיות שמביא קהלת לביסוס עמדתו ש"הכל הבל" ואין יתרון לאדם בכל עמלו (על התלמיד לציין שתי ראיות ולהסבירן):
- "דור הולך ודור בא והארץ לעולם עומדת" – בני האדם נולדים ומתים, ודור אחר בא במקומם.
- "כל הנחלים הלכים אל הים והים איננו מלא" – למרות שעל הנחלים זורמים לים הוא אינו מתמלא, כך מעשיהם של בני האדם חסרי תועלת ולא משנים דבר.
- "מה שהיה הוא שיהיה מה שנעשה הוא שיעשה ואין כל חדש תחת השמש" – עולם כמנהגו נוהג, ואין כל חידוש או חדש במעשיו של האדם, לכן הם חסרי תועלת.
- תיתכנה דוגמאות נוספות מן הכתוב.**

סעיף ב'

- הפער בין שתי ההשקפות בנוגע לשאלת תכלית החיים:
- על פי קהלת – אין כל תכלית למעשיו ולחיייו של האדם, משום שהכל כבר נקבע וידוע מראש ולא ניתן לחדש דבר בחיים האלה. תפיסה דטרמיניסטית.
- על פי ספר דברים – הבחירה נתונה בידי האדם, בין טוב לרע. אם ינהג על פי תורת ה', יזכה בחיים ארוכים ומאושרים. תפיסה הדוגלת בבחירה האישית הנתונה בידי האדם.

סעיף ג'

(1) החוכמה לא סייעה לקהלת למצוא טעם ומשמעות בחיים: "כי ברב חכמה רב כעס ויוסיף דעת יוסיף מכאוב" – לפי קהלת ככל שאתה מוסיף חכמה ודעת, אתה מביא על עצמך כאב וכעס. כי ככל שאתה חכם, אתה רואה יותר את הפגמים שבעולם ומבין שאין ביכולתך לשנות אותם, כי הכל כבר נקבע וידוע מראש.

(2) על פי פרק ט', חל שינוי ביחסו של קהלת לחוכמה. באמצעות חכמתו של האיש המסכן החכם, ניצלה עירו מכיבוש על ידי מלך גדול. **לביסוס:** "ומלט הוא את העיר בחכמתו". כלומר, באמצעות החוכמה, כן ניתן לשנות את המצב.

פרק רביעי – קטע להבנה ולניתוח (12 נקודות)

יש לענות על סעיף א (חובה) (7 נקודות),
ועל אחד מהסעיפים ב-ד (לכל סעיף – 5 נקודות).

שאלה 11**סעיף א'**

(1) שתי המכות שבהן ה' היכה את מצרים: ברד וארבה.

(2) מדוע לא הושגה המטרה שלשמה הוטלה המכה:

מכת ברד: "וירא פרעה כי חדל המטר והברד והקולות ויסף לחטא ויכבד לבו הוא ועבדיו... ולא שלח את בני ישראל" – ברגע שפסקו הברד והקולות, פרעה נרגע וחזר בו מדבריו לשחרר את בני ישראל.

מכת ארבה: "ויחזק ה' את לב פרעה ולא שלח את בני ישראל" – בתום מכת הארבה, ה' הקשיח את ליבו של פרעה, שלא הסכים לשחרר את בני ישראל.

סעיף ב'

השינוי שחל בפרעה:

בפרק ה' – פרעה מזלזל בה' ואינו מכיר בו ובכוחו ומצהיר שאין בכונתו להקשיב לה': "ויואמר פרעה מי ה' אשר אשמע בקלו לשלח את ישראל לא ידעתי את ה'".

בפרק ט' – פרעה מבקש את שליחתו של ה', הוא מכיר בו ובכוחו הגדול, והוא מוכן לשחרר את בני ישראל לחופשי כמצוות האל: "חטאתי הפעם, ה' הצדיק ואני ועמי הרשעים. העתירו אל ה' ורב מהיות קולות אלהים וברד ואשלחה אתכם".

סעיף ג'

כוח טבע שיש לו תפקיד כפול בהקשר למכת הארבה הוא הרוח.

התפקיד הכפול של הרוח:

- "ורוח הקדים נשא את הארבה" – באמצעות הרוח ה' הטיל את מכת הארבה על המצרים.
- "ויהפוך ה' רוח ים חזק מאד וישא את הארבה ויתקעהו ימה סוף לא נשאר ארבה אחד בכל גבול מצרים" – באמצעות הרוח, ה' סילק את מכת הארבה ממצרים.

סעיף ד'

הבעיה התיאולוגית: כיצד ייתכן שה' מקשיח את לב פרעה וגורם לו לסרב לשחרורם של בני ישראל והרי הוא נוטל ממנו את זכות הבחירה החופשית שניתנה לכל אדם?